

مؤلف: علامه: ادبی، غلامرضا، ۱۳۴۲- شرح
عنوان: نهج البلاغه، فارسی- عربی، برگزیده، شرح
عنوان: گفتاری پدران، شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه
تکوا نام پدیدآور: غلامرضا ادبی
مشخصات نشر: مطبع النور، ۱۳۹۷
بها: ۳۰۰ ریال
ISBN: 978-622-99111-1-2
یادداشت: عنوان دیگر: شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه
یادداشت کتابنامه: ص. (۱۹۴) - ۱۹۵: همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت: فارسی- عربی
نقد و بررسی: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه - نقد
موضوع: ملی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نامه ها - نقد و تمسیر
فرونده: بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه
برگزیده: رده بنده کنگره: ۱۳۹۷، ۷ ک الف ۴۸۰۴۲۳۲ BP
رده بندی - یوبی: ۱۹۵۱/۲۹
شماره مدرک: ۴۸۵۵۶۸۲

النور مطبع

گفتاری پدران (شرح نامه ۳۱ نهج البلاغه)

مؤلف
مدیریتی و طراح گرافیک
طراح جلد
ناشر
لیتوگرافی، چاپ و صحافی
شابک
قیمت
مرکز پخش
کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

تقدیم بہ محترم مقدس و متبرک سید رسول اللہ ﷺ،
سید شباب اہل الجنۃ، سید شباب اہل الخلق، کریم اہل بیت،
امام حسن بن علی ابن ابی طالب علیہ السلام

www.Ketab.ir

فهرست مطالب

جدیدترین توصیه‌های رهبرانقلاب ای شناخت اولویت‌ها

بیان گفتار	۱۳
چرا؟ چیست؟ باید کرد؟	۱۴
سیاس‌گذاری	۱۶
مقدمه	۱۷
تد	۱۸

بخش یکم: انسان و رذیلت روزگار

ویژگی‌های فرستنده نامه	۲۲
ویژگی‌های گیرنده نامه	۲۵
آرزوهای برباد رفته	۲۵
دنیا، تیغ دو دم	۲۷
تاجر و بایع	۲۷
در اسارت مرگ	۲۸
واژه «غریم»	۲۹
همنشینی با غصه‌ها	۳۰
آفات و آسیب‌ها	۳۰
نکته	۳۱
ولیعهد لایق	۳۲
چند نکته	۳۲
پاسخ به یک سؤال	۳۳
نیمه وجود، تمام وجود	۳۵
چند نکته	۳۵

بخش دوم: مراحل خودسازی

تقوا، براعت استهلال نصایح امام	۴۰
دلت را آباد کن	۴۰
معانی ذکر و لوازم ذکر	۴۲
اقسام ذکر	۴۳
دو نکته مهم درباره ذکر	۴۴
ریسمان الهی	۴۵
زنده کردن دل	۴۷
میراندن دل	۴۹
تقویت دل	۴۹
نورانیت دل	۵۰
ذلیل کردن دل	۵۰
اقرار دل	۵۱
بیداری و بصیرت دل	۵۱
هدایت دادن به دل	۵۱
پایانی بخش دوم	۵۳

بخش سوم: اخلاق اجتماعی

	۵۸
شیوه های اجتماعی معروف	۵۸
شرایط اجتماعی معروف و ذکر یک نکته	۵۹
انکار منکر	۵۹
اقسام نهی از منکر	۵۹
بین خطوط حرکت نکز	۵۹
جهاد جامع	۶۰
گردنه طاقت فرسا	۶۱
مقدمه عمل به تکلیف	۶۲
تمرین صبر	۶۳
پناهگاه امن	۶۴
درخواست های خالصانه	۶۶
استخاره بسیار	۶۶
گفتار بی فایده، دانش بی فایده	۶۸
نکات پایانی بخش سوم	۶۸

بخش چهارم: تربیت فرزندان

حل یک شبهه	۷۲
------------	----

زمین حاصلخیز	۷۴
گنج گران بها	۷۴
نکات پایانی بخش چهارم	۷۵

عنوان اول: توصیه به قرآن

چند نکته	۸۴
عنوان دوم: اقتدا به سلف صالح	
پیروی از گذشتگان	۸۸
راه نجات	۸۹
نکات پایانی عنوان دوم	

عنوان سوم: وحید و خداشناسی	
چهل شرک آمیز	۹۲
راه مبارزه با جهل	۹۶
الهی مسیر بندگی	۹۸
را خدا یکی است؟!	۱۰۰
خواستۀ خدا ا بندگان	۱۰۱
نکات پایانی عنوان سوم	۱۰۲

عنوان چهارم: معیارهای روان اجتماعی

ترازوی نفس	۱۰۸
عنوان پنجم: ضرورت توشه گرفتن	
دشمن موقفیت	۱۱۲
ذخار بهر غیر مباش!	۱۱۲
حجب نورانی	۱۱۲
کوله بار عمل	۱۱۳
نکات پایانی عنوان پنجم	۱۱۵

عنوان ششم: لطف و رحمت الهی درباره بندگان

از چه کسی بخواهیم؟	۱۲۱
چه قدر بخواهیم؟	۱۲۶
اگر دعا مستجاب نشد، چه کنیم؟	۱۲۸
علل تأخیر در اجابت دعا	۱۲۸
چه چیزی بخواهیم؟	۱۳۰
نکات پایانی عنوان ششم	۱۳۱

عنوان هفتم: هدف نهایی از آفرینش انسان

- ۱۳۵ مقصد نهایی را فراموش نکن
- ۱۳۷ مرگ، صیاد است
- ۱۳۹ چشم به دنیا ندوز!

عنوان هشتم: شیفتگان دنیا

- ۱۴۴ بازی خوردگان دنیا
- ۱۴۶ جوینده، یابنده نیست!

عنوان نهم: عزت و کرامت نفس

- ۱۴۸ مثل سکوت
- ۱۴۹ فقر بهتر از ثروت!
- ۱۵۴ کرامت نفس

عنوان دهم: دوستی و برادران

- ۱۶۲ رزم دوستی، برادری
- ۱۶۶ رزم دشمنی
- ۱۶۷ حفظ اعتماد و ستا
- ۱۶۹

عنوان یازدهم: حکمت‌های نصاب

- ۱۷۴ هفت موضوع مرتبط با حرد و طمع
- ۱۷۸ اصول روابط بین انسان‌ها
- ۱۸۳ زمان شناسی
- ۱۸۵ نصیحتی دلسوزانه
- ۱۸۵ اهمیت رفیق راه و همسایه
- ۱۸۶ گفتار مضحکانه

عنوان دوازدهم: درباره زنان

- ۱۸۹ مشورت با زن‌ها، ممنوع!
- ۱۹۲ سخت‌گیری بی‌مورد، ممنوع!
- ۱۹۳ تعریف بیش از حد، ممنوع!
- ۱۹۴ غیرت بی‌جا، ممنوع!
- ۱۹۵ تقسیم وظایف در هر کاری!
- ۱۹۵ نر پرواز
- ۱۹۷ منابع

جدیدترین آراء پیرامون رهبرانقلاب علیه السلام برای شناخت اولویت‌ها

دیدار رهبرانقلاب علیه السلام با هیأت‌های استانی، به‌عنوان جزو جلسات ثابت ایشان در ماه مبارک رمضان است. رسم همیشگی ایشان، این است که در ابتدای این دیدارها، بخش‌هایی از نهج‌البلاغه را انتخاب کرده و درباره آن موارد و تذکراتی را ارائه می‌دهند. حال سؤال آن است که چرا رهبرانقلاب علیه السلام به چنین چیزی اصرار دارند و همواره انس با قرآن و نهج‌البلاغه را، مخصوصاً به جوانان توصیه می‌کنند؟

برای پاسخ به این سؤال، می‌توان دلایل مختلفی ذکر کرد که سه دلیل آن، به شرح زیر است:

- نهج‌البلاغه، کتاب زندگی اجتماعی "ماست":

«نهج‌البلاغه در مجموع، درس زندگی اجتماعی برای مسلمانان است... ما امروز در همان شرایط قرار داریم، شرایط کنونی جامعه اسلامی همان شرایط است... روزشرایعی مشابه شرایط دوران حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام است، پس روزگار نهج‌البلاغه است. امروز ما در از دیدگاه دقیق و نافذ امیرالمؤمنین علیه السلام به واقعیت‌های جامعه و واقعیت‌های جهان نگاه کرد و بسیاری از حقایق را دید و شناخت و علاج آنها را پیدا کرد. لذاست که به نظر ما امروز از همیشه به نهج‌البلاغه ما محتاج‌تریم».

- نهج‌البلاغه، کتاب نظام سیاسی "ماست":

«نهج‌البلاغه کتاب تدوین‌شده انقلاب اسلامی است و آئین‌نامه این انقلاب می‌توان به حسابش آورد».

- نهج‌البلاغه، "نظام باورها" و "ریشه‌های فکری" انسان را ترمیم و تصحیح می‌کند.

چند ماه پیش، در حاشیه یکی از دیدارهای رهبرانقلاب علیه السلام با اهالی فرهنگ و هنر، ایشان در پاسخ به سؤال یکی از حضار که "چه کتابی بخوانیم که با توجه به راهبرد ائمه بتوانیم در تشخیص اولویت‌ها دچار انحراف نشویم"، چنین فرمودند:

«کتابی که - به قول شما- راهبرد ائمه را در هدایت مردم معین کرده باشد... من الان ذهنم نمی‌رسد، منتها اگر شما می‌خواهید در این - باصطلاح- اولویت‌شناسی و اولویت‌یابی عمیق پیدا کنید؛ با نهج البلاغه انس پیدا کنید، نهج البلاغه خیلی خوب است. الان واقعاً بنده به عنوان مسئولی که در این جایگاه قرار دارم یکی از مشکلات اساسی من - من ارم واقعاً مشکل خودم را می‌گویم- در زمینه‌ی بسیاری از این کارها ذهنم سست است که [مخاطبینم هستند یعنی آنهایی که با من همکاری می‌کنند که من از اینها در خدمت می‌کنم] شما تولید ملی را پیش ببرید یا اقتصاد مقاومتی را مثلاً فرض کنید که چه بکنیم من مشکل با ذهن اینها دارم. ببینید، اینکه ما می‌گوییم که به توان ملی، توان داخلی، آن‌ها در حقیقت داخلی تکیه کنید نه به بیرون و خب همه هم می‌گویند بله، منتها عمل نمی‌رود، چرا، چرا مشکل ذهنی وجود دارد یعنی باور نیست. نهج البلاغه خیلی راه باز می‌کند. ای ما خوشبختانه ترجمه‌های خوبی هم از نهج البلاغه شده که می‌توانید پیدا کنید. [آن را] با این نگاه بتوانید با این نگاه که - به قول شما- اولویت‌ها را بتوانید از آن دریابورید».

نهج البلاغه، ریشه باورهای انسان مؤمن و انقلابی است. جوانی که قرار است کار انقلاب را به پیش ببرد و فردای ایران را بسازد، چراغی ندارد - بر آن که ریشه باورهای خود را هر چه بیشتر مستحکم کند، و گر نه در تندبادهای حوادث، خواهد لرزید، چنان‌که در تاریخ اسلام و انقلاب برخی از دنیاطلبان لرزیدند.^۱

۱. هفت نامه خط حزب الله، شماره ۱۲۷، (با تصوف).

پیش گفتار

جامعه بشر، امروز دچار مشکلی است که نه‌فای هولناک شده و رخوت، روح و روانش را فرا گرفته است. همه اینها ناشی از زخم و جراحت بزرگی است که انسان با دست خود به این کالبد، وارد کرده و هر چه زمان می‌برد، این زخم کهنه‌تر می‌شود، سر، باز می‌کند و عفونتش به جای جای این جسم، سرایت می‌کند. این زخم و دردآوری که تحمل آن، خارج از حد توان بشر است، چه رسد به درمان آن. بدترین که این بیمار، علی‌رغم وجود طبیب، از مراجعه به او غفلت کرده است و مردم، ناله سر می‌دهد.

دردی که از آن سخن می‌گوییم، درد انسان نبودن و عدم تربیت و تهذیب است. مگر نه این که انسان، بدون داشتن تربیت صحیح، بیمار است؛ بیماری که ریشه‌اش ستم‌داد از طبیب و نسخه درمانگر او، توانایی درمان خود را ندارد؟ بشر، برای رسیدن به سعادت، به اعمال به دنبال دواي درد خویش گشته، به دکان رمال‌ها و کذاب‌ها سرزده و راه‌های مخاص را رفته است، اما توفیقی برایش حاصل نشده که هیچ، دست از پا درازتر، از میانه راه برگشته است.

این بشر، دیگر از خودش خسته شده، از اعمالش، از قتل‌ها، خون‌ریزی‌ها، غارت‌ها، نابرابری‌ها و هر آنچه جایگاه انسانی «خلیفه الله» را به «بَلْ هُمْ أَضَلُّ»^۱ تنزل داده است. همه اینها در حالی است که نسخه شفابخش تربیت و اکسیر معجزه‌گر رشد و تعالی بشر، سال‌هاست در اختیار او قرار داده شده، ولی جز اندکی از اهل فکر و اندیشه، بهره‌ای از آن

۱. «إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً، مَنْ دَرِ زَمِين، جانشینی خواهم گماشت» (سوره بقره، آیه ۳۰).

۲. «أَوَلَيْكَ كَالِإِنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ، آنان همانند چهارپایان، بلکه گمراه‌ترند» (سوره اعراف، آیه ۱۷۹).

نبرده و روح تشنه خویش را سیراب نکرده‌اند. جملات زیر، نشانی دقیقی به بشر می‌دهد که برای یافتن طبیب و نسخه او، به چه کسی و به کجا مراجعه کند؟
مرحوم محمد دشتی رحمته الله، در مقدمه ترجمه نهج البلاغه خود آورده است:

«از آغاز تحصیلات حوزوی که ترجمه‌های موجود از نهج البلاغه را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره‌اندیشی بودم که یکی از نوشته‌های جرج جرداق مسیحی، استاد ادبیات عرب در لبنان را خواندم که [در آن] اعتراف کرده بود: "جاذبه‌های کلمات امام علی علیه السلام شوری، در من ایجاد کرد که دویست بار نهج البلاغه را مطالعه کردم»

بنابراین برود لرزیدم و به تعصب و غرور اعتقادی من، ضربه وارد شد که تا مدتی، حالت افسردگی داشت. بر خود نفرین کردم که چرا یک مسیحی، دویست بار نهج البلاغه را مطالعه می‌خواهد اما من که خود را از شیعیان امام علی علیه السلام می‌شمارم و ادعای محبت و ولایت او را دارم، به کاستی‌های نهج البلاغه را خوانده‌ام و با مفاهیم ارزشمند آن، به چه میزان آشنایی دارم؟ دانشم در حوزات شیعه، از پدر و مادری شیعه و از خاندان شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، اما باید نهج البلاغه بیگانه باشیم؟^۱

شیخ محمد عبده که در زمان خود، شیخ و مطلقاً هر بود، می‌گوید:
«در میان تمام مردم عرب، من معتقد نباشد سخن علی علیه السلام، پس از قرآن و احادیث رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم، شریف‌ترین و جامع‌ترین سخنان است».^۲

عبارت یاد شده، واقعیتی را برای ما نمایان می‌کند که هر چند در این سال‌ها بیشتر مورد غفلت، تردید، انکار یا دشمنی واقع شده، اما از آن خاصیت عمل کردن به این نسخه، به جوشش درآوردن خون حریت و بیدار کردن روح الهی است، لذا بشر کم به این واقعیت می‌رسد که داروی درمانگراو، تنها در قرن صامت و ناطق است. تلاش‌های بسیاری شده و زحمات فراوانی کشیده شده، اما کافی نیست. هنوز صدای همان ناله‌های دردآور، شنیده می‌شود.

❖ چاره چیست؟ چه باید کرد؟

بنا بر آیه شریفه «لَا يَكْلِفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا»^۳ راه چاره، عمل کردن به تکلیف است. هر کس به هر طریقی که خدا توان آن را در او قرار داده، می‌تواند به این تکلیف، عمل کند. تکلیف

۱. نهج البلاغه. ترجمه مرحوم محمد دشتی، مقدمه.

۲. رک: مجموعه آثار، مرتضی مطهری، ج ۱۶، ص ۳۶۵.

۳. خداوند، هیچ کس را جز به قدر توانایی‌اش تکلیف نمی‌کند» (سوره بقره، آیه ۲۸۶).

مهم، عمل به منویات قرآن صامت و ناطق است که حاصل نمی‌شود، مگر بعد از فهم صحیح این دو ثقل. لذا تکلیف مهم‌تر، تلاش برای فهم و فهماندن قرآن و کلام گهربار اهل بیت علیهم‌السلام است. بنا براین، بر آن شدیم که در حدّ توان، به این تکلیف الهی عمل کنیم. برای به انجام رساندن این مهم، پس از چند دوره تدریس و شرح خطبه‌ها و نامه‌های کتاب «شریف نهج البلاغه» در مجامع گوناگون، از جمله در جمع اعضای هیئت نظارت برای نگرانان شهرستان رباط‌کریم، طلاب و دانشجویان و عموم مردم و با وجود استقبال نسبی به ادامه برگزاری این کلاس‌ها و تقاضای ارائه جزوه، کتاب یا لوح فشرده از محتوای کلاس‌ها، با توجه به مطالبه که در ابتدا به آن اشاره شد، به این جمع‌بندی رسیدیم که با هدف ترویج آستان اهل بیت علیهم‌السلام، اقدام به انتشار مجموعه حاضر نماییم. این کتاب، حاصل تحقیقات بررسی مطالب و نکات گوناگون و مراجعه به شروح مختلف «نهج البلاغه»، از جمله «نهج الراية»، «نهج الصباغة»، شرح نهج البلاغة ی ابن ابی الحدید و سایر شروح است.

در ترجمه متن نامه ۳۱، مسائلی از جمله ای استفاده نشده؛ بلکه پس از بررسی لغوی، ترجمه‌ای جدید بر مبنای «روح نهج البلاغه»، ارائه شده است؛ ترجمه‌ای که روان، همه‌کس فهم و به دور از عبارات و کسب پیچیده و سنگین باشد. ضمناً در ترجمه آیات قرآن، به غیر از مواردی که از تفسیر استاد فولادوند، استفاده شده است.

به‌کارگیری ذوق هنری و شعری برای ترجمه عبارات نامه ۳۱، از ویژگی‌های این کتاب است و علاوه بر استفاده از اشعار ادبای نامدار، ترجمه‌ای منسجم از متن نامه ارائه شده است. گاهی برای هر عبارت و حتی یک جمله دو یا سه کلمه‌ای، یک یا چند بیت شعر سروده شد. اشعاری که پیچیدگی‌های ادبی ندارد و در عین رعایت وزن شعری، عاری از الفاظ و عبارات سنگین است. به لطف و عنایت خاندان رسالت علیهم‌السلام، چندین مرتبه به اشعار مجموعه حاضر، افزوده شد و مورد استقبال، عنایت و نقد اهل علم و ادب نیز قرار گرفت. در بعضی موارد، تصحیح گردید تا جایی که تعداد این ابیات به ۴۷۶ بیت رسید. تنظیم محتوای این کتاب، قریب به پنج ماه به طول انجامید. اتفاق جالبی که در حین کار به وقوع پیوست، این بود که این پروژه در ماه مبارک رمضان، ماه مولای متقیان حضرت امیرالمؤمنین و امام حسن مجتبی علیهم‌السلام، آغاز شد و پایان اولین مرحله تألیف نیز با ایام شهادت امام حسن مجتبی علیهم‌السلام مقارن گردید.

بسم گذاری

در پایان، از همه عزیزان به ویژه بزرگانی که در تهیه این کتاب، نصیحت ایشان، چراغ راه ما شد و دوستانی که به صورت افتخاری ما را در تنظیم این مجموعه یاری کردند، سپاس گزاری می کنیم. امیدوارند مئان، استات داریم تا لطف و عنایت بیکرانش را بر سر همه ما مستدام بدارد و دست ما را از دستانش بیست بیت بسم الله الرحمن الرحیم کوتاه نکند.

از فاضل ارجمند، جناب حجة الاسلام آقای سید محمد حسینی - زید عرّه - که اشعار این کتاب را مورد نقد و بررسی قرار دادند، رحمت تصحیح و اصلاح اشعار را به عهده گرفتند، تقدیر و تشکر ویژه به عمل می آوریم.

همچنین از همه مخاطبان و خوانندگان گرامی تشکر می کنیم. بدین کاستی های این کتاب را بر ما ببخشایند و چنانچه نظریا نقدی درباره این مجموعه دارند، به ما ارایه بفرمایند و نگذارند و در جهت تکمیل هرچه بیشتر آن، یاری کنند.

غلامرضا ادبی

عمر المظفر ۱۴۳۹

برابر ۱۶ آبان ۱۳۹۶

مقدمه

در سال ۳۷ هجری قمری، امام علی (ع) به گام بازگشت از جنگ صفین، نامه‌ای خطاب به امام مجتبی (ع) نوشتند که بعد از نامه ۵۳ هجری، طولانی‌ترین نامه نورانی امیر سخن (ع) است. در این نامه، امیر مؤمنان (ع)، فرزند ارشد خود امام حسن مجتبی (ع) را مخاطب قرار می‌دهد و در آغاز، هفت ویژگی از خود می‌داند و برای فرزندش بیان می‌کند. از جمله مسائلی که از همان ابتدا برای ما سؤال‌برانگیز می‌شود، منافات داشتن بعضی فقرات نامه با مقام عصمت ائمه (ع) است و این که چرا امام (ع) برای خود یا فرزند بزرگوارش، ویژگی‌هایی را بیان می‌کند که برخی از آنها با مقام عصمت آنان سازگاری ندارد؟ در پاسخ باید گفت: اگرچه امیر مؤمنان (ع) در این سفارش تربیتی - غرامام حسن (ع) را مخاطب قرار می‌دهد، اما همان‌طور که در حدیث شریف منقول از پیامبر اکرم (ص) آمده است: «أَنَا وَ عَلِيٌّ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ؛ من و علی، پدران این امت هستیم»، ایشان برای این که به تیز کلام، متوجه مردم نشود، آسیب‌های تربیتی - اخلاقی را خطاب به امام حسن (ع) بیان می‌کند؛ ولی در واقع به عنوان یک پدر، تمام افراد تاریخ را مخاطب خود قرار داده و به حد تمام ابنای تاریخ، این مطالب را فرموده است. سپس به دفع آفات این تهدیدهای هفت‌گانه و چهارده‌گانه، پرداخته و برای اینها راه‌کار عملی ارائه می‌دهد. صاحب منهاج البراعة، معتقد است الفاظ «والد» و «مولود»، دو مفهوم فردی عام است که امام (ع) برای پیشگیری از عکس العمل حادثه مردم، امام حسن (ع) را مخاطب قرار داده است؛ یعنی ایشان در واقع، به بیان حال عمومی پدران و فرزندان پرداخته و آسیب‌ها و شیوه رفع و دفع آنها را بیان می‌فرماید.

در این نامه، در دو حوزه نظری و عملی، نسخه جامعی برای انسان‌ها بویژه جوانان، ارائه شده است.

در حوزه نظری، مسائلی همچون خداشناسی، معادباوری، مطالعه تاریخ، آشنایی با نیازهای اصلی و ضرور انسان و ضرورت آشنایی او با تحولات امور دنیوی آمده است. در حوزه عملی نیز به کار بستن عدل و انصاف در رابطه با خالق، مخلوقات و خود و اصلاح روابط اجتماعی و خانوادگی و تهذیب نفس، مطرح شده است. از این رو، می‌توان گفت: این نامه، کامل‌ترین منشور تربیتی و اساس‌نامه تربیت و تعلیم است.

در کتاب پیشین، این نامه به شانزده فصل اصلی، چهار بخش و دوازده عنوان تقسیم شده است. در بعضی از بخش‌های این نامه، مطالب، پیوسته و در یک محور، ادامه پیدا می‌کند و در بعضی عبارت‌ها، ظاهراً محور واحدی ندارند و هر کدام به موضوعی جداگانه، اشاره می‌کنند. در هر یک از این موارد، ترجمه متن نامه، تحت عنوان متن و ترجمه قرار گرفته است و توضیح مطالب، آن تحت عنوان شرح. برای پرهیز از تکرار غیر ضرور، در قسمت شرح فقط جمله‌های متن نامه تکرار شده است، بدون تکرار ترجمه آن‌ها.

❖ تذکر

مجموعه خطبه‌ها و نامه‌ها و حتی حرمت‌های امام علی علیه السلام با بسمله و حمد و تعویذ و ... آغاز شده است؛ اما سید رضی رحمته الله علیه از باب ۱۸ که بیشتر به مطالب بلاغی پردازد، گاهی به تلخیص سخنان امام علیه السلام پرداخته است.